

MEHMET ÂKİF ERSOY'UN SAFAHAT ADLI ESERİNDE BATI MEDENİYETİNİ OLUMLAYICI YAKLAŞIMLAR

Affirmative approaches for western civilization in the literary work of Mehmet Âkif Ersoy "Safahat"

Положительные отзывы Мехмет Акиф Эрсоя о "западной цивилизации" в романе "Сафахат"

Emine Gözde ÖZGÜREL*

Gazi Türkiyat, Güz 2014/15: 143-151

Özet: Mehmet Âkif Ersoy (1873-1936), yedi kitaptan oluşan Safahat adlı eserinde Batı medeniyeti ve Batılılaşma olgusu üzerinde dikkatle durmuş; XIX. yüzyılın 'Batılılaşma' ve 'medenileşme' kavramlarını eşdeğerlik ilkesi içerisinde gören sosyal ve siyasi ortamında Batılılaşmanın önem ve gereğini vurgulamıştır. Âkif'e göre Batılılaşma Türk toplumunun kültürel, geleneksel ve tarihi nitelikleri göz önüne alınarak, millî bir zeminde gerçekleşmesi gereken önemli bir gelişmedir. Bu makalede Mehmet Âkif Ersoy'un Batı medeniyetini olumlayıcı yaklaşımları Safahat adlı eseri merkeze alınmak üzere incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Mehmet Âkif Ersoy, Batılılaşma, İslâmi Rasyonalizm, Safahat.

Abstract: Mehmet Âkif Ersoy addressed the Western civilization and Western fact with care in his literary work "Safahat" comprising seven books; He pointed out the importance and necessity of Westernization in the social and political environments where "Westernization" and "civilization" concepts of 19th Century are considered to be included in the equivalence principle. According to Akif, Westernization is an important development that should be realized on a national ground by taking cultural, traditional and historical features of Turkish society into consideration. In this article, the affirmative approach of the author to Western civilization will be analyzed by taking his literary work Safahat as the center of the issue.

Key Words: Mehmet Âkif Ersoy, Westernization, Islamic Rationalism, Safahat.

Аннотация: Мехмет Акиф Эрсой (1873-1936), размышляя над вопросом западной цивилизации и вестернизации в сборнике "Сафахат", который состоит из семи книг. Поэт, подчеркнул важность и необходимость вестернизации в социально-политической обстановке XIX-го века, когда термины "вестернизация" и "модернизация" воспринимались в концепции принципа эквивалентности. По мнению Акифа, вестернизация важное событие, которая должна реализоваться на национальной почве принимая во внимание культурные, традиционные и исторические качества турецкого общества. В этой статье, рассматривается положительные отзывы Мехмет Акиф Эрсоя о "западной цивилизации" в основе произведения "Сафахат".

Ключевые слова: Мехмет Акиф Эрсой, вестернизация, исламский рационализм, Сафахат

* Arş. Gör., Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yeni Türk Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara/TÜRKİYE. gozdeozgurel@gmail.com, ozgurel@ankara.edu.tr

GİRİŞ

Mehmet Âkif Ersoy (1873-1936), yedi kitaptan oluşan *Safahat* adlı eserinde Batı medeniyeti ve Batılılaşma olgusu üzerinde dikkatle durmuş; kültürel, geleneksel ve tarihî bir bilinç üzerinden gelişen, millî zemine oturmuş Batılılaşma eğiliminin önem ve değerini vurgulamıştır. Bu anlamda Âkif, XIX. yüzyılın 'Batılılaşma' ve 'medenileşme' kavramlarını eşdeğerlik ilkesi içerisinde gören sosyal ve siyasi ortamında Batılılaşmaya aydın kimliğinin gerektirdiği ihtiyatla yaklaşır. Batının kaynaklık ettiği medeni gelişmelerin tarihsel kimliğimize uygun tarzda işlenmesi ve bize özgü kılınması gereğini hem *Safahat* adlı eserinde; hem de bu eserini fikrî planda destekleyen düz yazılarında dile getirir.

Mehmet Âkif'in, döneminin genel yaklaşımlarını eleştirmek; toplumun ihtiyaçlarını saptamak; ihtiyaçların giderilmesine dair çözüm önerisi sunmak doğrultusunda belirlediği önceliklerden yola çıkarak, konuya ilişkin yaklaşımını üç ana başlık hâlinde ele almak mümkündür:

1. İSLAM DİNİNİN MEDENİLEŞMEYE ENGEL OLDUĞU SAVINA KARŞI DÜŞÜNCELERİ

Bu dönemin genel atmosferine bakıldığında, medenileşmek için İslam dininden ve Türk olmaktan gelen tüm gelenek, görenek ve inançların atılması gerektiği, İslamiyet'in ve onun beslediği yerli değerlerimizin çağın gereklerine ters düştüğü ve Batıyı taklit etmenin medenileşmek için en uygun yol olduğu görüşünün yaygınlık kazandığı görülür.

Böyle bir ortam içinde, Mehmet Âkif, Batı medeniyetinin gelişmişlik düzeyine ulaşma sürecinde, Batının teknik sahadaki tüm gelişmelerinin takip edilmesi ve uygulama yollarının aranması gerektiğine inanırken; İslam dininin medenileşme yolunda bir engel olarak görülmesine karşı çıkar.

Âkif, eğer İslam âleminde bir düşkünlük varsa, bunun, İslam dininin içerik ve ilkelerinden değil; bu dinin hükümlerinin anlaşılmasında ve tatbik edilmesinde yanlış yollara gidilmesinden ileri geldiğine inanıyordu. Son asırlarda, bütün İslam cemiyetlerinde olduğu gibi, bizde de Müslümanlığın temel ilkeleri bir tarafa bırakılmış ve sadece şekle bağlı unsurlarına bağlanıp kalınmıştı ki Âkif'in İslamcılık görüşü de bu durumu bertaraf etmeye odaklanmıştır. Buna göre, Müslüman cemiyetlerini hurafelerden kurtarmak, onlara İslam'ın ruhunu hatırlatmak, inanç ve eylemlerinde gerçek manasıyla Müslüman olmalarını sağlamak gerekir. Dolayısıyla, İslam cemiyetlerindeki gerilemenin nedeni, Batılılaşma taraftarlarının iddia ettiği gibi İslam dini değil, dinin iyi anlaşılmasını ve kurallarının uygulanmasındaki zaaflardır. Âkif bu yoldaki görüşlerini *Safahat* adlı eserinin beşinci kitabı olan *Hatıralar*² da 'Uyan' adlı şiirinde şu beyitlerle ifade ediyor:

Demek İslamın ancak nâmu kalmış Müslümanlarda,
Bu yüzdenmiş demek hüsrân-ı millî son zamanlarda,
Eğer çiğnenmemek isterseler seylâb-ı eyyâma,
Rücû etsinler artık Müslümanlar sadr-ı islama (Ersoy, 2007: 598)

Âkif böylece, İslam cemiyetlerini gerçek Müslümanlığa davet ederken "sadr-ı İslama rücû" çağrısı Âkif'in, daha sonra ele alacağımız, İslamî rasyonalizm görüşüyle yakından ilişkilidir.

Mehmet Âkif, dinî değerlerin tasfiyesinin, Batılılaşmanın gereği olarak sunulmasına *Safahat'*ın üçüncü kitabı olan *Hakkın Sesleri'*nde:

Hele ilânı zamanında şu mel'un harbin
Bize efkâr-ı umûmîyyesi lâzım Garb'in
O da Allah'ı bırakmakla olur' herzesini
Halka imân gibi telkin ile, dinin sesini
Susturan aptalın idrâkine bol bol tükürün! (Ersoy, 2007: 394)

Dizeleriyle, sert bir üslup ile karşı çıkar.

İslamî değerlerin Osmanlı toplumunu bir arada tutan harç olduğu görüşüne sahip olan ve I. Dünya Savaşından az önce *Sebilürreşad'*da yayınlanan bir başyazısında¹ Osmanlı toplumuna: "Ey cemaat-i müslimîn! Siz ne Arapsınız, ne Türksünüz, ne Arnavutsunuz, ne Kürtsünüz, ne Çerkezsünüz; siz ancak bir milletin efradımsınız ki o millet-i muaz-zama da İslam'dır." (E. Edip, 1938: 571) Sözleriyle seslenen Âkif'in eleştirdiği İslam'ın Osmanlı tebaası için önemini idrak edememiş zihniyettir.

Diğer taraftan Âkif, İslamiyet'i sadece toplumu kuşatan bir dış çeper olarak görmez. Âkif'e göre İslamiyet, toplumsal yapıyı şekillendiren ve ona kimlik kazandıran önemli bir etmendir. Türk milletinin edebî, kültürel, geleneksel ve tarihî birikimi İslamî şuurun izlerini taşır. Dolayısıyla İslamiyet'in Türk kimliğinin beslediği bir kaynak olduğunun göz ardı edilmesi, toplumsal ve millî yapının zedelenmesine neden olacaktır.

Burada Âkif'in Batı medeniyetinin değil, öz değerlerimiz göz göre göre yitirildiği hâlde Batılılaşmamızın karşısında olduğu görülmektedir.

2. ÂKİF'İN İSLAMİ RASYONALİZM GÖRÜŞÜ VE BATILILAŞMANIN ASRİN GEREĞİ OLARAK BENİMSENMESİ

Mehmet Âkif, Batı medeniyetinin teknik alandaki tüm gelişmelerinin takip edilmesi; Batı medeniyetini yükselten bilimsel, sanatsal, fennî, ekonomik tüm çalışmaların Batı'dan örnek alınarak, kendi kültürümüz ve birikimimiz üzerinde tatbik edil-

¹ 27 Eylül 1328 tarih 214 numaralı sayı.

mesi gerektiğine gönülden inanır. Âkif'e göre Batılı toplumların teknik sahada elde ettiği gelişmeler insanlığın ortak üretimi olan evrensel değerler olarak benimsenip uygulanmalı; buna karşın millî kültür ve onun topluma kazandırdığı hüviyet değiştirilmeden korunmalıdır.

*Safahat'*nda Batı medeniyetini yüksek bir medeniyet hâline getiren teknik unsurları ve o tekniği bulduran zihniyeti överken Doğu ile Batı'yı kıyaslamış; Doğu medeniyetinin geri kalmasındaki nedenleri araştırarak; tembellik, İslam'ın özünden kopma, kadercilik, azmetmeden tevekkül etme gibi pek çok nedeni kimi zaman sert bir üslûpla değerlendirmiş, eleştirmiştir.

Mehmet Âkif, *Safahat'*ının ikinci kitabı olan *Süleymâniye Kürsüsünde* adlı eserinde, Kürsüdeki vaize Batı medeniyetinin ilim ve sanatını bize özgü değerlere sadık kalarak, mutlaka almak gerektiğini söyler. Sanat ve ilim, insanlığın ortak üretimi olan evrensel değerlerdir; oysa kültür millîdir ve her milletin yaşayışını, zihniyetini ve geçmişini yansıtır. Batılı medeniyetlerin seviyesine yükselme sürecinde her millet kendisine hüviyet kazandıran bu değerleri korumalıdır.

*Almız ilmîni Garb'ın, almız san'atını;
Veriniz hem de mesâinize son sür'atini.
Çünkü kâbil değil artık yaşamak bunlarsız;
Çünkü milliyeti yok san'atın, ilmin; yalnız,
İyi hatırdâ tutun ettiğim ihtarı demin;
Bütûn edvâr-ı terakkîyi yarıp geçmek için,
Kendi "mahiyet-i rûhiyye" niz olsun kılavuz.
Çünkü beyhûdedir ümmîd-i selâmet onsuz. (Ersoy, 2007: 376)*

Âkif'in söz konusu ettiği ruhi mahiyet, Türk milletine kimlik kazandıran yerli değerlerdir.

Bu bağlamda Âkif, Japonların medenîleşme yolunda izledikleri yöntemi över:

*Medenîyyet girebilmiş yalnız fenniyle
O da sahiplerinin lâhik olan izniyle
Dikilip sâhile binlerce basiret, imân;
Ne kadar maskaralık varsa kovmuş kapıdan! (Ersoy, 2007: 340)*

Medeniyetin bir ülkeye fenniyle girebilmiş olması; o ülkede medenîleşmenin yöntemlerinin anlaşılması ve uygulama sahasına koyulmuş olmasıdır. Yöntemin öğrenilmesidir ki millet ancak bu yolla kendi tarihinden getirdiği birikimi işleyebilir ve ondan kendine özgü kimi yüksek sanat ve bilim ürünleri ortaya koyabilir. Âkif'in 'fen' kavramına verdiği önem, çağlar değişse de gücünü kendi köklerinden almanın, yerli kalarak gelişmenin yöntemini içerir. Bu bağlamda Batı'yı yüksek bir medeniyete kavuşturan yöntemlerin anlaşılıp uygulanması esastır. Âkif'e göre Osmanlı Devleti, faziletlerini devrin fennî gelişmeleri ile buluşturamamış, bu nedenle de geri kalmışlığın hüsrana uğramıştır.

Safahat'ın altıncı kitabı olan *Asım*'da bu durumu şöyle ifade ediyor:

*Bir büyük milletin evlâdıyız, oğlum, ancak
O fazîlet son üç asrın yürüyen ilmiyle,
Birleşip gitmedi; battıkça da ümmet cehle,
Bünyevî kudreti gündün güne meflûc olarak,
Bir düşüş düştü ki: Davransa da sarsak sarsak.
Garbın emriyle yatıp kalkmaya mahkûm;
Çünkü hâkim yaşatan şevket-i fenden mahrum.
Biz, evet, hasmımızın kudret-i irfânından
Bî-nasîbiz de o yüzden bu şerefsiz hüsrân. (Ersoy, 2007: 862)*

Mehmet Âkif, aydınlarımızın ve gençlerimizin Batı'nın bilim ve eğitim alanındaki niteliklerinden faydalanmasını salık verir.

*Ulûmu var, edebiyâtı var, sanâyi'i var,
Giden birer avuç olsun getirse memlekete;
Döner muhitimiz elbet muhî-i ma'rifete" (Ersoy, 2007: 546)*

Yeni neslin gerekirse Avrupa'ya giderek Batı kaynaklı bilimsel ve teknik kazanımları yurda taşıması gereğini:

*Sâde Garb'ın yalnız ilmîne dönsün yüzünüz.
O çocuklarla beraber, gece gündüz didinin;
Giden üç yüz senelik ilmi sık elden edinin.
Fen diyârında sızan nâ-mütenâhî pınarı,
Hem için, hem getirin yurda o nâfi' suları. (Ersoy, 2007: 864)*

Dizeleriyle dile getirir.

Mehmet Âkif Ersoy, aynı eserinde, milletlerin ileriye gidebilmesini sağlayan iki öge belirler:

*...milletlerin ikbâli için, evlâdım,
Ma'rîfet, bir de fazîlet... İki kudret lâzım (Ersoy, 2007: 862)*

Bunlardan 'mârifet'in iki temel bileşeni 'kuram' ve 'uygulama'; diğer deyişle 'bilgi' ve 'bilginin uygulanabilirliğini sağlayan yöntem'dir. Bilgiyi 'eğitim' ile bilgiyi işlevsel kılan yöntemi ise 'bilim' ile kazanmak mümkündür. Buna göre Âkif'in medenîleşme için belirlediği sacayağı: Bilim, eğitim ve fazilettir. Bilim ve eğitim devrin en gelişmiş medeniyetine sahip olan Batı'dan örneklenirken Âkif'e göre fazîlet temeli İslâm dininden alan tarihî, millî, geleneksel değerler bütünüdür. Âkif:

*Şimdi, sen bizdeki kudretleri eşsen bir bir
Göreceksin ki: Bu millette fazîlet en uzun,
En derin köklere yaslanmada; hem sonra onun
Bir mübârek suyu var, hiç kurumaz: Dîn-i mübîn." (Ersoy, 2007: 864)*

Dizeleriyle bu fikrini vurgular.

Mehmet Âkif'in Batı medeniyetinin teknik sahadaki gelişmelerini olumlu ve olumsuz bu tutumları kaynağını onun "İslamî rasyonalizm" görüşünden almaktadır.

Nevzat Ayas, Âkif'in konuya ilişkin tutumunu şöyle açıklıyor:

İslamî rasyonalizm, XIX. yy' da İslam âleminde başlayan modernizm hareketine dayanır ki iki görüş tarzı arz eder:

- *Kitap ve sünnete dayanan, fakat bunların tefsirinde akıl ve ilmî esas tutanların görüşü.*
- *Hukukî ve genellikle dünyevî işlerde daha radikal (cezrî) hareket ederek ve laikliği esas tutarak yalnız akla dayananların görüşü.*

*Zihniyet itibâriyle İslamî rasyonalizme bağlı olan İstiklâl şairimiz Mehmet Âkif, modernizm görüşlerinden birincisine mensup olanlar arasında yer tutar. Âkif'in bu tercihini *Sirat-ı Müstakim ve Sebilürreşad*'da -İslam âlemindeki bu yenileşme hareketinin mimarlarından olan- *Cemaleddin-i Efgani'nin müdafaasına dair yazdığı makalelerden, Şeyh Muhammed Abdüh ve Muhammed Ferid Vecdi'nin birçok eserini tercüme etmek suretilerle fikirlerini yaymaya çalışmasından, zihniyet itibâriyle bunların tesiri altında kaldığını gösteren hareketlerinden, Sadr-i İslam Tarihi'nden bazı adalet ve fazilet menkıbelerini birkaç manzumesine mevzu' edinmesinden ve mensur, manzum yazılarına serpilmiş birçok mülâhazalarından, telkinlerinden anlıyoruz.**

Birinci görüşte olanların "Sadr-ı İslama rücu" dan anladıkları İslamın ahlâka, adalete ve demokrasiğe bağlı, bunlara dair olan ilkelerinin bütün saflığı ile ortaya konulması ve bugünkü İslam cemiyetlerinin, ilk İslam cemiyeti gibi bu ilkelere dayanan şartlar içinde, asrın teknik ve hukukî icablarına uygun olarak yükseltilmesidir. (E. Edip, 1938:550)

Buna göre Mehmet Âkif'in sosyal hayatı düzenleyen yasaların Kitap ve sünnete dayanarak; fakat çağdaş bir yorumla ele alınması ve hem de teknik gelişmelerin takip edilmesi yolundaki düşüncesi, İslam'ın uygulandığı hataları giderme gayretiyle ortaya çıkan İslamî modernizm hareketinde tuttuğu saf ile yakından ilgilidir. Buna göre Âkif, gençleri Batı'ya gönderip, memleketi Batı'nın ilminden, edebiyat ve sanatından "bire avuç olsun" faydalandırmak isteğine İslamiyet'e rağmen değil; İslamiyet'in içerdiği temel sosyal ilkeler nedeniyle sahip olmuştur. Buradan bakışla, Âkif'in Batı medeniyetini olumlu ve olumsuz yaklaşımlarının temellerini Onun İslami rasyonalizmi algılayış biçimiyle ilişkilendirmek doğru olacaktır.

3. BATI KAYNAKLI MEDENİ DEĞERLERİN MİLLİ BİR PLATFORMDA İŞLENEREK YERELLEŞTİRİLMESİ GEREĞİ VE TAKLİTÇİLİĞE KARŞI GÖRÜŞLERİ

Mehmet Âkif, Batı medeniyetinin teknik sahadaki gelişmelerine karşı böyle olumlu bir tutum içindeyken, bir yandan da, her toplumun kendi şartları içinde ve kendine özgü yollarla gelişmesi gereğine inanır. Bu bilinç düzlemi üzerine kurulu şiirleri Âkif'in Batılılaşma sürecini olumsuz bir gözle değerlendirdiği imajı yaratmıştır.

Âkif'e bu bağlamda yönelen eleştirilerin genel çerçevesini yansıtmak bakımından Sabiha Zekeriya Serteller'in sonradan kitaplaşan bir dava müdafaanamesini (Sertel, 1940: 17) örneklememiz mümkündür. Burada, Âkif'in bir 'Garblılaşma ve inkılâp düşmanı' olduğu savı *Süleymâniye Kürsüsünde* adlı şiirden yapılan alıntı ile desteklenmiştir:

...Âkif, garplılaşmağa olduğu gibi inkılâba da düşmandı (...) Garplılaşmak isteyen gençlerle şöyle alay ediyordu:

Mütefekkir geçinenler ne diyor siz de bakın:
Medeniyette teâlisi umûmen Şarkın,
Yalnız bu yolu takip ederek kabildir;
Başka yollarda selâmet gözetin gafilidir.
Bakarak hangi zeminden yürümüş Avrupalı,
Aynı izden sağa, yahut sola hiç sapmamalı.
Garbın efkârını mal etmeli Şarkın beyni,
Duygular çıkmalı hep aynı kalıptan, yani:
İctimâî, edebî hâsılı her meselede
Garbı taklîd etmezsek, ne desek beyhude.

Şiirindeki söylemler delil gösterilerek Batılılaşmaya ve inkılâba karşı çıkan bir kimlik olarak tanıtılan Âkif bu tür değerlendirmeleri aynı şiirin bir başka kesitinde âdeta yanıtlar:

Mütefekkirleriniz anlamıyorlar sanırım
Ki çemenzâr-ı terakkîde atılmış her adım,
Değişir büsbütün akvâma, cemâ'ate göre
Başka bir kavmin izinden yürümek, çok kere,
Âdeta mühlik olur; sonra ne var, her millet,
Gözetir seyr-i tekâmülde birer ayrı cihet,
Bir de hatırlamıyorlar ki umûmen beşerin,
Dâima koştuğu son maksada yükselmek için;
Tutacak silsile akvâma değildir hep bir;
Belki her millet için ancak o 'mahiyet'tir (Ersoy, 2007: 370)

Böylece Mehmet Âkif Ersoy, ilerleme yolunda atılacak adımların toplumlara, milletlere göre değişebileceğini dile getirmiş olmaktadır. Bu anlamda Âkif, aydın kimliği gereğince, Batılılaşmayı değil; Batılılaşma zihniyetinin topluma fayda sağlamayacak çarpık bir tarzda alımlanmasını ve Batı taklitçiliğini eleştirir. *Sebilürreşad*'ın 209. sayısında, Batılılaşmanın, toplumun gelişme seyrine uygun yönlerini seçip uygulamak ve taklitçilikten kaçınmak gerektiğini:

Yeniye iyiliğinden, hususiyile lüzûmundan dolayı almak, eskiyi de fenalığı sabit olduğu için atmak kimsenin aklına, daha doğrusu işine gelmiyor! Dini taklid, dünyası taklid, âdeti taklid, kıyafeti taklid, selâmi taklid, kelâmî taklid, hülâsa her şeyi taklid olan bir milletin efrâdı da insan taklîdi demektir ki, kabil değil, hakîki bir heyet-i ictimaiyye vücûda getiremez, binaenaleyh yaşayamaz.

sözleriyle ifade etmiştir.

Âkif Safahat'ında medeniyetin taklitçilik yoluyla değil; çalışılarak kazanılacağını vurgulamıştır. Bu anlamda Doğulu toplumların içine düştüğü ataleti eleştirir ve Batı medeniyetinin çalışkanlığını yol gösterici olarak örnekler:

*Sâfahat'*ın dördüncü kitabı olan *Fatih Kürsüsünde* adlı eserinde:

*Bakın mücâhid olan Garb'a şimdi bir kere;
Havaya hükmediyor kani' olmuyor da yere.
Dönün de âtil olan Şark'ı seyredin: Ne geri!
Yakında kalmayacak yeryüzünde belki yeri!* (Ersoy, 2007: 488)

Mısralarıyla Batı medeniyetinin icatlarını sayar, bunların hepsinin çalışmanın neticesi olduğunu söyler. Bu bağlamda Âkif, Batı medeniyetinin olumlu yönlerini vurgularken teknolojik gelişmenin sonuçlarına değil; 'çalışma' kavramına, teknolojinin ithal edilmesine değil; ülkenin kendi iç dinamikleri ile üretilmesine odaklanmıştır. Âkif, böylece, İslam cemiyetlerini 'ürün' üzerine değil, 'yöntem' üzerinde düşünmeye davet eder.

Âkif'e göre 'çalışkanlık', Batı medeniyetinden örnek alınması gereken bir zihniyet olduğu kadar, kâinatın boyun eğdiği ilâhî bir emirdir. *Fatih Kürsüsünde* adlı eserdeki 'Vaiz Kürsüde' adlı şiiri baştan sona bu konuya ayrılmıştır. *Safahat'*ın Yedinci kitabı olan *Gölgeler*'de bulunan 'Azimden Sonra Tevekkül' adlı şiirinin başına ise Âl-i İmran suresinin 159. ayetinin bir bölümü olan "Bir kere de azmettin mi artık Allah'a dayan" ifadesini almıştır.

Böylece Âkif, Batı'nın olumlu niteliklerinin İslamiyet'in buyruklarıyla örtüşüyor olduğunu da altını çizmiş olmaktadır.

Âkif, *Safahat'*ının pek çok yerinde İslam cemiyetlerinin yanlış tevekkül anlayışı ile tembelliği olumladığı görüşünü öne sürer ve bu durumu sert bir dille eleştirir:

*Çalış! Dedikçe şeriat, çalışmadın, durdun,
Onun hesabına birçok hurâfe uydurdun!
Sonunda bir de "tevekkül" sokuşturup araya
Zavallı dîni çevirdin onunla maskaraya!* (Ersoy, 2007: 496)

Vaizin dilinden de:

*Bekâyı hak tanıyan, sa'yı vazife bilir,
Çalış, çalış ki bekâ sa'y olursa hak edilir*

şeklinde öğütte bulunur.

SONUÇ

Mehmet Âkif Ersoy, Batılı devletlere yüksek bir medeniyet kazandıran bilimsel, sanatsal, eğitsel yöntemlerin anlaşılması ve uygulanmasının önemini *Safahat* adlı eserlerinde ve bu eserini fikrî planda destekleyen düz yazılarında dikkatle vurgulamış; Batılılaşmanın doğru anlaşılması ve uygulanmasının önem ve gereğini dile getirmiştir. Batının model alınmasındaki ana amacın, Türk milletini çağın gerektirdiği donanımına kavuşturmak ve güçlendirmek olduğu görüşünden hareket eden Âkif konuyu ele alırken, döneminin genel yaklaşımlarını eleştirmek; toplumun ihtiyaçlarını saptamak; ihtiyaçların giderilmesine dair çözüm önerisi sunmak doğrultusunda öncelikler belirler. Bu bağlamda Âkif, İslam dininin medenileşmeye engel olduğu savına karşı çıkmış; Batılı toplumların teknik sahada elde ettiği gelişmelerin insanlığın ortak üretimi olan evrensel değerler olarak benimsenip uygulanmasını; fakat aynı zamanda millî, dinî, geleneksel kültürümüzün korunmasını savunmuş; Batı'yı yüksek bir medeniyete kavuşturan yöntemlerin anlaşılmasını ve çalışkanlığı öncelemiş; taklitçiliğe karşı çıkarak medenileşmenin seyrinin Batı ya da Doğu'ya mensup toplumların nesnel koşullarına göre değişebileceğini savunmuştur.

KAYNAKÇA

- ÇETİN, Prof. Dr. Nurullah (2012), *Emperyalizme Direnen Türk: Mehmet Âkif Ersoy*, Ankara.
- ÇETİŞLİ, Prof. Dr. İsmail, Prof. Dr. Nurullah Çetin, Prof. Dr. Abide Doğan, Doç. Dr. Alim Gür, Şenol Demir, Cengiz Karataş (2007), *II. Meşrutiyet Dönemi Türk Edebiyatı*, Ankara: Akçağ Yayinevi.
- ERSOY, Mehmet Âkif (2007) *Safahat*, (hz. A. Vahap Akbaş), İstanbul.
- EŞREF EDİP, Mehmet (1938) *Âkif Hayatı, Eserleri ve 70 Muharririn Yazıları*, İstanbul: Âsar-ı İlmiyye Kütüphanesi Neşriyatı.
- SERTEL, Sabiha-Zekeriya (1940) *Tevfik Fikret-Mehmet Âkif Kavgası* (Tevfik Fikret aleyhinde neşriyattan doğan dava münasebetiyle hazırladığım müdafaaname), İstanbul: Tan Matbaası.
- YETİŞ, Doç. Dr. Kâzım (1992) *Mehmet Âkif'in Sanat-Edebiyat ve Fikir Dünyasından Çizgiler*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.